

УДК : 323.1(=163.41)
Примљено:
20. 04. 2005.
Прихваћено:
15. 06. 2005.
Оригинални научни рад

НАЦИОНАЛНИ ИНТЕРЕС
NATIONAL INTEREST
Година I, vol=1
Бр. 1/2005.
стр. 91-98

*Срђа Трифковић**

СРПСКИ НАЦИОНАЛНИ ИНТЕРЕС И ИЗАЗОВИ XXI ВЕКА

Резиме

Узроци српских губићака током XX и почетком XXI столећа су у историјским дисконитинуитетима националног развоја Србије, од којих је најважнији улазак у Југославију створену после Првог светског рата. Услов изласка из садашње кризе је рационално разумевање односа међународне заједнице према Србији и српском народу, јачање њихове унутрашње кохезије и развоја и консензус српских елита о бићним националним интересима и стратегији њиховог дугорочног остваривања. Са тим претпоставкама перспективе српског ојоравка су повољне и реалне.

Одређење термина

Премда српски национални интерес може да се изрази као скуп територијално, демографски и економски изражених одредница, дефиниција тако заснована нема оперативну вредност. У протекле две деценије много српског времена и снаге посвећено је потрази за таквом, квантитативном дефиницијом српског националног интереса као хегеловски објективне дајности. При том је запостављена далеко важнија чињеница непостојања српског националног интереса као начина мишљења, као поседовања моћи и као стратегије деловања доминантних елита српског политичког естаблишмента.

Национални интерес је кључни појам у класичној теорији међународних односа, тј. оне њене школе коју заступају тзв.

* Директор Центра за међународне односе Рокфорд Института у Илиноју, САД, и савремено политички уредник америчког месечника *Chronicles*

реалисти као Ханс Моргентау, Хедли Бул, Корал Бел и Хенри Кисинџер. У континенталној Европи, у сродном премда ужем значењу од Наполеона наовамо коришћен је термин *државни разлоџ*, *Raison d'Etat*, *Staatsraison*. У оба значења *интерес* (тј. *разлоџ*) подразумева *консенсус елиџа*, како формалног тако и неформалног слоја доносилаца одлука датог друштва, о *циљевима и жељеним исходима интеракције* тог друштва са његовим окружењем, вазда укључујући примену силе као евентуалну могућност. Аспекти жељених исхода су променљиви. Они могу бити првенствено политички, војни, економски, територијални, или интерно-интегративни (нпр. језичко-културни или верски), али природа консенсуса је у принципу неспорна: циљ интеракције са окружењем јесте јачање моћи, благостања, кохезије и безбедности државне заједнице чији је носилац најчешће истоимени народ.

Спољна политика је процес сталног трагања за уметношћу могућег у остваривању тих интереса. Та уметност, додуше, изискује висок степен техничке рутине на плану промотивног комуницирања, стручне аналитике, познавања теорије игара итд, али она у својој сржи зависи од поменутог консенсуса, тј. од битних културолошких и вредносних опредељења припадника елите.

Природа тог консенсуса у принципу остаје неспорна чак и онда када припадници елите једни другима раде о глави и подељени су наизглед непремостивим идеолошким баријерама. Тежња ка повећању моћи Енглеске има непрекинуту нит у 16-17. веку, без обзира на смртоносне заваде Тјудора, Стјуарта и Кромвела. Оно чему данас теже наследници Денг Сјаопинга у Пекингу није битно друкчије од онога шта би чинили наследници Чанг Кај-Шека да је Куоминтанг победио 1949. у грађанском рату. У српском непосредном окружењу понашање хрватских, мађарских, бугарских или албанских елита (предкомунистичких, комунистичких, посткомунистичких) указује на постојање таквог консенсуса. Он је толико спонтан да је унутар дотичних народа непожељно дијагноzirати и само његово постојање - јер постоји прећутна свест да његова успешна реализација изискује, пред спољним светом, мимикрију његовог потпуног одсуства.

Јуџославија као узрок дисконџинуиџеиџа

Одсуство таквог консенсуса у српском политичком бићу траје скоро један век. Камен-међаш је несумњиво 1. децембар

1918. Претходна српска историја није указивала на вероватност, а камоли неминовност једног тако бизарног експеримента као што је југословенски и једне појаве као што је регент, потом краљ Александар I Карађорђевић, тзв. Ујединитељ. У предмодерној историји Срба једини упоредиви случај раскорака између *лично функционалне* мотивације кључног доносиоца одлука и *системски функционалних* циљева државне и националне заједнице имамо код цара Душана.

Као и други пројекти империјалне експанзије и Душанов је био осуђен или на слом у зачетку (као што се заиста десило одмах после његове смрти) или на утапање самобитности цароносачке заједнице унутар мултиетничке империје - као што би се било десило Србији да је Душан крунисан у Константинопољу као цар Ромеја, и као што се десило са Србима после 1918. у Југославији.

У предјугословенском периоду обновљене државности 1804-1918. догађале су се грешке и вучени су погрешни па чак и катастрофални потези, попут одбацивања Ичковог мира или уласка у рат са Бугарском. То су ипак биле грешке процене, *унуџар* парадигме засноване на консензусу о суштинским интересима српске нације, а нису биле системски условљене грешке засноване на промени парадигме као такве.

Снажан српски национални динамизам у периоду пре 1914. године тежио је уједињењу Срба, пре него ли ослобођењу "јужнословенске браће" под страном влашћу. Питање односа са другим јужнословенским народима било је поимано у функцији превасходног националног задатка. Људи попут Гарашанина, Пашића и Миловановића нису били спутани уским етничким оквирима у трагању за оптималним решењима; међутим, *поштрага за њлодошворним геополитичким једначинама* никада није доводила у *поштравање српску државну и националну њосебности*. Њима није био потребан шири јужнословенски контекст ради заштите још неучвршћеног идентитета, као што је бискуп Штросмајер тежио заштити хрватских интереса под фирмом тзв. *илирсџва*. Још мање је српским лидерима био потребан спољашњи објект мржње у виду демонизованог суседа - неопходан "оцу хрватске нације" Анти Старчевићу и родоначелнику усташтва Ивици Франку - да би тај свој идентитет опште одредили.

Импровизовано и на брзину спроведено уједињење заснивало се на *ад хок* споразуму између две нерепрезентативне котерије. Ни регент Александар ни делегати који су га походи-

ли 1. децембра 1918. нису имали легитимни мандат за тај чин. Као последица настала је државна творевина која је остала недефинисана, несређена и инхерентно нестабилна током свих седам деценија свога постојања. У расцепу између преткумановског модела јакобинске државе и хабсбуршког сложеног мозаика уставних преседана и историјских ентитета, Срби су били једине жртве сопствене ексцентричности. Абдикацијом од сопственог, омогућили су неслућено успешно остварење пројеката и интереса свих околних народа. Ово није било неочекивано: политика, као ни природа, не трпи вакуум.

Српска недоследност проузрокована југословенским растројством дошла је до врхунца 27. марта 1941. Тај се чин не може разумети ни у каквим категоријама националног интереса: пуч је био политичко-војни еквивалент скока у базен са гладном ајкулом, цогинга по минском пољу, играња руског рулета до врха напуњеним револвером. Он је био некохерентни урлик, још деструктивнији у својој срчаној искрености. Упркос несумњивом подстицају и доприносу Британаца пуч у суштини није био "увезен" споља, већ је био одраз једне чисто српске идеосинкразије. Преставши да буду озбиљан народ, Срби су престали да буду субјекти сопствене историје, а постали су објекти туђих интереса. То се стање наставља и данас.

Сйрайџеџија ојоравка

Овде нећемо говорити о Косову, Републици Српској и Дејтону, заједничкој држави са Црном Гором, Хагу, или последицама тзв. евроатланских интеграција, премда свака од тих тема има своје (секундарно) место у разматрањима српског националног интереса. Превасходни национални интерес Срба данас јесте да се духовно, морално и интелектуално опораве, да се поврате од свих шокова које су преживели током ових деведесет година. Превасходни интерес Срба јесте да сагледају да имају интересе, као што их имају и сви други актери постјугословенске и сваке друге светске драме.

Ово је, наравно, у супротности са самопрокламованим тврдњама постмодерног Запада да се одлуке у центрима моћи доносе на основу идеала или принципа (хуманитарност, људска права, ширење демократије и толерантности, итд.) а не интереса. Срећом, кључни концепт спољнополитичке анализе, а то је концепт *интереса дефинисано̄ кроз моћ њеџове реализације*, даје нам поуздану мапу кроз лавиринт међународне политике. Тај концепт пружа везу између разума који покушава да

схвати збивања и чињеница које треба да буду схваћене. Оквир интереса дефинисаног кроз моћ намеће интелектуалну дисциплину аналитичару збивања, пружа му могућност рационалног организовања масе хаотичних података и чини науку о међународним односима могућом.

Стварни карактер спољне политике може се утврдити само анализом конкретних поступака актера и дедукцијом њихових мотива на основу предвидљивих последица тих поступака. Конкретан пример: судбина косовских Срба и њиховог културног наслеђа била је математички предвидљива после кумановског диктата, као последица спреге албанских амбиција и понашања доносилаца одлука у структурама тзв. међународне заједнице. Пошто је тако, а јесте тако, онда пропагандистичка рационализација тог понашања (мултиетничко Косово, стабилност Балкана, поштовање људских и мањинских права итд.) очигледно прикрива неке друге циљеве и интересе, националне или идеолошке. Каква год била њихова природа, битно је сагледати да они постоје.

Код Срба постоји опасно неразумевање идеолошке мотивације доносилаца одлука у поменутим структурама тзв. међународне заједнице. Ово је плод недовољне спознаје да је на савременом Западу постнационални интегрализам постао доминирајућа идеологија владајућих елита које контролишу не само полуге државног апарата већ и кључне медијске, пословно-финансијске и академске институције. У складу са идеологијом постнационалног интегрализма те елите формулишу и воде спољну политику својих земаља ван домашаја већине обичних људи и независно од њихове воље.

Њихов поглед на свет види Србе као концепт, као апстраховану антитезу себи. Демонизовањем а потом и систематским срубљивањем Срба идеолошки концепт постнационалног интегрализма бива самоверификован. У оквиру те парадигме, између мултилатералних глобалиста на левици (Тони Блер, Јошка Фишер, Хавиер Солана, Џон Кери итд.) и неоконзервативних хегемониста на десници (Пол Волфовиц, Вилијам Кристол, Роберт Кејган, итд.) праве разлике нема. И једнима и другима нације представљају пролазне, виртуалне ентитете. Нова глобална владајућа класа, повезана по принципу меритократије, високо је покретна и без корена у спонтано настајућим људским заједницама, које више не осећа као своју земљу или свој народ.

Резултат је западна цивилизација, чији захуктали технолошки развој и пропратни раст материјалног стандарда протеле-

клих деценија само прикривају њену културну, моралну и духовну кризу. Та криза, одавно видљива у етичком и естетском релативизму, најочигледнија је у демографском опадању европских нација (и њихових северноамеричких потомака), у њиховој неспособности основне *биолошке самообнове*. Ово је кроз историју вазда био сигуран симптом силазне путање цивилизација на умору.

Владајућа елита на обе стране Атлантика отворено инсистира да су Америка с једне, а Европска Унија с друге стране, дефинисани *заједничким вредносћима*, а не припадништвом конкретної заједници и култури у њој пониклој. У оквиру ове парадигме Запад више није *цивилизација* коју карактеришу одређени идејно-вредносни концепти; Запад и сам постаје једна *идеологија дефинисана као сисћем веровања* о структури и функционисању друштва, који обухвата и политички програм заснован на теорији о људској природи. Та идеологија завладала је не револуцијом већ еволуцијом, системом државног образовања и масовним медијима.

Nil desperandum

Постмодерни глобални империјализам не може да траје вечито. Сви системи се у крајњој линији ослањају на принуду, али нису сви системи засновани на истој фундаменталној легитимности. Новозападни плишани тоталитаризам је слабији него што изгледа, јер његова сама противприродност носи семе сопственог уништења. Декадентност једног аспекта система неминовно слаби структурне споне на страни механизма принуде, иако тај процес може да потраје дуго. Када лом наступи, а наступиће, потребно је да се тај тренутак поклопи са опоравком тренутно расточеног политичког бића српске нације, са ревитализациоим примарног националног интереса, а то је свест о себи и о постојању сопствених интереса који су легитимни и оствариви. Када се то деси, тадашња власт у Србији ће се суочити са задатком редефинисања појединачних - условно речено секундарних - националних интереса (повратак Косова, раскид хашких стега итд), дакле са стварањем услова за измену катастрофалног исхода деведесетих година XX века.

Наравно, то све ће бити могуће тек када се стекну политички, психолошки и војни услови за нову поделу карата, тј. када САД изгубе интерес за очување новог балканског поретка који нема никакве везе са стварним стратешким интересима Америке, када Русија крене путем повратка у круг озбиљ-

них сила, и кад Западна Европа изгуби свој садашњи мисионарски апетит за грађење хибридних нација, оличен на балканском терену у Петерсону, Петричу, Ешдауну, Хекерупу, Штајнеру, Вестендорпу и сличнима.

Када се то све деси, а десиће се неизбежном логиком геополитичких процеса, Србија ће бити способна за ревизију пораза деведесетих ако себе поново научи оно шта је знала у XIX веку: да је циљ сваке њене интеракције са окружењем јачање моћи, благостања, кохезије и безбедности државне заједнице српског народа. Ако о томе буде створен консензус српских елита, онда ће све неправде бити подвргнуте тој ревизији, од признања Брозових граница, чишћења Крајине и наметања хашке колективне кривице до апсурдне дејтонске Босне, НАТО бомбардовања и окупације Косова.

У међувремену Срби ће морати да стиснутих зуба прихватају разне диктате, опстанка ради, али дугорочни национални циљеви не смеју да буду замагљени. Таква тактизирања не смеју да се прихвате као слободни избор, још мање као морална норма. Мора да се прави јасна разлика између покајања због српских греха, којих је најалост било у протеклом рату, покајања које је хришћански, људски и цивилизацијски дуг Срба пре свега пред самим собом, и потеза изнуђених мимо правде, разума и морала, а под претњом силе и принуде.

Пре или касније, међутим, српски народ треба да буде спреман за измену наметнутих му решења. Његов је примарни национални интерес духовно и морално оздрављење и културно реинтегрисање. Ако се то оствари, уследиће пре или касније и демографски, територијални, економски и сваки други квантитативни опоравак.

Завршавамо са одредницама српског националног интереса које, признајемо, делују традиционално, али не и *анахронно* из простог разлога што политиком и друштвом владају законитости које су утемељене у релативно непроменљивој људској природи. Те законитости већ вековима бивају подвргнуте двојном тесту разума и искуства. Одбацити их као застареле у име храброг новог света тзв. глобализације, не представља рационалан аргумент већ је одраз модернистичке предрасуде која верује у супериорност садашњости над прошлошћу и која полази од аксиоме да у друштву постоје *сѣјавови* али да нема *истине*. Ако је тако, а није тако, онда би, да парафразирамо Достојевског, заиста све било допуштено.

Srđa Trifković

SERBIAN NATIONAL INTEREST
AND THE CHALLENGES OF XXI CENTURY

Summary

The main cause of Serbian losses during the XX and at the beginning of XXI century are in historical discontinuities, most of all access of Serbia to Yugoslavia, created after the First World War. Preconditions for overcoming present crisis are in rational understanding of motives for current attitude of international community toward Serbia, strenghtening of its inner cohesion and development as well as consensus of Serbian elites on crucial national interests and long-term strategies for their full realization. On these premises, perspectives of successful recovery of Serbia seem favourable.